

УДК 336.71

Банкомат: минуле та сучасність

Захарченко Олена Миколаївна

аспірантка кафедри грошового обігу і кредиту

Полтавського університету економіки і торгівлі (м. Полтава)

В останні роки одним з найбільш перспективних напрямків розвитку систем доставки дистанційних банківських послуг є автоматичні касові машини, або банкомати (контомати) [3], кількість яких у світі зростає надзвичайно швидкими темпами. За досить короткий час банкомат пройшов еволюцію від автомату для зняття готівки до «автоматичного банкіра». Спочатку банкомат називали «роботом-касиром», адже це були часи романтичного захоплення прогресом. З часом в англійській мові устоялася професійна словосполучка «automatic teller machine», або АТМ, нейтральне «cash machine» – «машина з готівкою» і розмовне «hole in the wall», тобто «дірка в стіні» [2].

Прототип першого банкомату був винайдений Лютером Джорджем Сімджаном ще в 1939 році. Устрій видавав готівку, але при цьому не міг списати її з рахунку, так як апарат не був пов'язаний з банком. Сімджан запропонував випробувати винахід City Bank of New York, але через півроку банкіри повернули машину, повідомивши, що не бачать у ній необхідності. Тому, винахід Сімджана було майже на 30 років забутий і дороблений тільки наприкінці 1960-х років.

27 червня 1967 року англійська компанія De La Rue установила банкомат у банку Barclays Bank у північній частині Лондона (він міг видавати тільки десятифунтові купюри). Винахід устрою приписується керуючому директору De La Rue Джонову Шепарду-Беррону. Машина одержала назву De La Rue Automatic Cash System (автоматична касова система De La Rue). Щоб працювати з нею, клієнт повинен був заздалегідь купити спеціальну картку з нанесеним на неї кодом. Вставивши картку в приймач, він вводив чотиризначний PIN-код і одержував суму, позначену на картці.

У 1968 році перший банкомат з'явився в Німеччині. Ще через рік американський інженер Дон Ветцель, у той час віце-президент компанії Docutel, винайшов вуличний банкомат, який вважається прообразом сучасного банкомату, тому що він приймав карти вже з магнітною смугою, що тоді наклеювалася на пластик вручну.

Однак широке поширення банкомати одержали тільки наприкінці 1980-х років. На відміну від сучасних машин, перші банкомати працювали в режимі off-line, тобто не мали постійного зв'язку з банком, а виходить, по суті, мало відрізнялися від винаходу Сімджана. Лише в середині 80-х років з'явився банкомат, що працював в режимі on-line, і банки змогли співвідносити запити клієнта з його балансом по карті. А до цього гроші клієнтам видавалися без перевірки наявності коштів на рахунку. У цьому зв'язку виробники не знайшли іншого способу захисту, як обмежити кількість

грошей, видаваних за один обіг. При кожному обігу банкомат видавав однакову суму, запечатану в окремий конверт. Не було в перших банкоматів і екрану, тому перевірити стан свого рахунку клієнти також не могли.

Наприкінці 1990-х років з'явився перший банкомат з функцією прийому грошей cash-in. Спочатку операція внесення грошей на рахунок через банкомат займала кілька днів. Клієнт повинен був покласти гроші в конверт, набрати на екрані банкомату розмір внесеної суми й покласти конверт у приймач. Гроші зараховувалися на рахунок після того, як інкасатори вручну перевіряли вміст конверту.

Сучасні банкомати cash-in приймають гроші поштучно або відразу пачкою. При цьому останні моделі банкоматів здатні одночасно прийняти до п'яти валют у купюрах різного номіналу. Також на базі функції cash-in виробники банкоматів змогли придумати ряд додаткових опцій, зокрема, в результаті популярності за кордоном чекових книжок, банкомати стали приймати до оплати й чеки.

Уже сьогодні через банкомати можна виконати ряд операцій, здавалося б споконвічно невластивих апарату по видачі грошей: погасити кредит, обміняти валюту, покласти готівку на депозит, переказати гроші з рахунку на рахунок, заплатити за послуги кабельного телебачення, комунальні послуги, поповнити мобільний рахунок і т.ін.

Також необхідно відмітити ще одну функцію банкоматів – cash-recycling, яку вже більше 10 років використовують зарубіжні банки, а донедавна почали використовувати й банки України. Функція cash-recycling (рециркуляція готівки) дозволяє видавати клієнту гроші за рахунок внесених іншим клієнтом коштів, тобто повторно здійснювати видачу прийнятої готівки.

Інший напрямок еволюції банкоматів, який є популярним на Заході на відміну від України, – біометричні технології, коли особа окрім PIN-коду додатково ідентифікується автоматичним пристроєм (голос, відбитки пальців, сканування очей).

Крім того, еволюція банкоматів прямо залежить від розвитку нових карткових технологій. Зокрема, сьогодні платіжні системи Visa і MasterCard активно просувають по всьому світі карти з функцією безконтактних платежів. Для оплати послуг такою картою досить лише торкнутися терміналу, а не чекати, поки касир прокатає карту в устрої, що зчитує. Безконтактна технологія дуже зручна в тому плані, що може бути впроваджена не тільки в пластикову карту, а й, наприклад, в годинник, мобільний телефон тощо [1].

Отже, застосування банкоматів відображає намагання банків наблизити свої послуги до клієнтів. Їх цінність для споживачів полягає в тому, що вони розширюють часові та просторові межі, в яких клієнт може здійснити банківські операції. Для банку банкомат є ефективним засобом, який дозволяє скоротити чисельність персоналу відділень, отримувати прибуток, зберігати конкурентоспроможну позицію на ринку банківських послуг тощо.

Список використаної літератури

1. Краевая А. Итоги и перспективы рынка платежных карт в Украине // Банковская практика за рубежом. – 2008. – № 5. – С. 70 – 73.
2. Паперный Е. Банкомату исполнилось 40 лет // Заграница. – 2007. – № 27 (389) // www.zagran.kiev.ua.
3. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА – М, 2007. – 495 с. – (Библиотека словарей «ИНФРА – М»).